

การศึกษาคุณค่าทางสุนทรียภาพด้านผังเมือง :
ศึกษาเฉพาะกรณีนครศรีธรรมราชและภูเก็ต

นายสรรเพชญ นนทภักดี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2535

ISBN 974-581-048-7

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

018332

117147505

A STUDY OF AESTHETIC VALUE FOR URBAN PLANNING:
A CASE STUDY OF NAKHON SI THAMMARAT AND PHUKET

Mr. Sanpet Nonthapakdi

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning

Department of Urban and Regional Planning

Graduate School

Chulalongkorn University

1992

ISBN 974-581-048-7

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมเพียงแผ่นเดียว

สรรเพชร นนทภักดิ์ : การศึกษาคูณค่าทางสุนทรียภาพด้านผังเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณี นครศรีธรรมราช และภูเก็ต (A STUDY OF AESTHETIC VALUE FOR URBAN PLANNING: A CASE STUDY OF NAKHON SI THAMMARAT AND PHUKET) ๑.ที่ปรึกษา : รศ.เคชา บุญคำ ผศ.คุณิ หายตะคุ , 429 หน้า . ISBN 974-581-048-7

การพัฒนาทางวัตถุในเมืองอย่างขาดความคึกคักทำให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางสุนทรียภาพและ ไม่เป็นการยกระดับจิตใจ ภูมิปัญญาของมนุษย์ในอันที่จะอยู่ร่วมกันเป็นสิ่งอย่างสอดคล้องกับภาวะสมคูลย์ของ ธรรมชาติ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวของเมือง

แนวทางและทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์คุณค่าทางสุนทรียภาพของเมือง ประกอบด้วยเรื่ององค์- ประกอบของชุมชนเมือง ที่ว่าง ทิศภาพ สารูป วิธีสภาพแวดล้อมที่สนองต่อการใช้งาน ทฤษฎีพื้นที่ อาคาร-ที่ว่าง ทฤษฎีความเชื่อมโยง ทฤษฎีสถานที่ และ ระบบนิเวศน์ของเมือง

จากกรณีศึกษาพบว่า (1) ความเด่นชัดขององค์ประกอบทางกายภาพ ลักษณะภูมิประเทศและ วัฒนธรรมของชุมชน (2) การมีมุมมองและลักษณะแวดล้อมที่เหมาะสม และ (3) การมีความหมาย จากองค์ประกอบของเมืองสภาพของสังคมนั้น ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของเมือง เป็นสิ่งสำ- คัญที่ทำให้เกิดสุนทรียภาพในชุมชนเมืองนครศรีธรรมราชและเมืองภูเก็ต

ด้วยเหตุนี้จึงได้มีเป้าหมาย นโยบายในการวางผังเพื่อให้เกิดสุนทรียภาพของเมืองโดย

(1) อนุรักษ์สถานที่และกิจกรรมที่เด่น ๆ นั้น (2) เสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี เช่น การกำหนดการใช้ ที่ดิน อัตราส่วนพื้นที่อาคารปกคลุมดิน อัตราส่วนที่เว้นว่างที่เหมาะสม (3) เชื่อมโยงองค์ประกอบของ เมืองทั้งในด้านกายภาพและทัศนภาพ และ (4) เสริมสร้างชีวิตเมืองเพื่อสนับสนุนวัฒนธรรมที่เด่นชัดของ เมือง

ผลที่ได้จากการสังเคราะห์กรณีศึกษา ก่อให้เกิดเกณฑ์ที่จะเป็นแนวทางสรุปสำหรับเจ้าหน้าที่ ท้องถิ่น ในการวางผังทางสุนทรียภาพดังนี้ (1) พิจารณาสีที่มีความเด่นชัด (2) วิเคราะห์องค์- ประกอบทางกายภาพของเมือง (3) สรุปคุณค่าทางสุนทรียภาพ (4) รับทราบปัญหาและคาดการณ์ แนวโน้ม (5) ตั้งเป้าหมายในการวางผังทางสุนทรียภาพ และ (6) การวางผังทางสุนทรียภาพ โดย มีเงื่อนไขว่าเกณฑ์เหล่านี้ อาจมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์ของท้องถิ่นได้

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง
สาขาวิชา การวางผังเมือง
ปีการศึกษา 2534

ลายมือชื่อนิสิต สอนพูน นนทภักดิ์
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา เคชา บุญคำ
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม คุณิ หายตะคุ

C235491 : MAJOR URBAN PLANNING

KEY WORD : AESTHETIC VALUE/URBAN PLANNING

SANPET NONTHAPAKDI : A STUDY OF AESTHETIC VALUE FOR URBAN PLANNING :
A CASE STUDY OF NAKHON SI THAMMARAT AND PHUKET. THESIS ADVISOR :
ASSO.PROF.DECHA BOONKHAM ASSIS.PROF.DOOSADEE THAITAKOO 429 PP.
ISBN 974-581-048-7.

Material developments without ponderosity in urban have lost aesthetic value and have not raised the level of mind, human intelligence for living in social community with natural balance. The purpose of this study is to prevent and to solve those urban problems.

The conceptions and theories that have been used in analyse aesthetic value of urban comprise Components of urban community, Space, Townscape, Image, Responsive environments , Figure-ground theory, Linkage theory , Place Theory and Urban ecology.

The result of the study shows that (1) brightness of physical components, geographic characters and culture of community (2) appropriate vision and environment and (3) meaning from history and culture of urban society are the elements of aesthetic value in Nakhon si thammarat and Phuket.

Thus the target and policy in planning for aesthetic value of urban are (1) conservation of dominate places and activities (2) good environment supported (e.g. restrict landuse, Floor Area Ratio, Open Space Ratio etc.) (3) physical and visual linkage and (4) urban life supported for dominate culture.

The results from synthesis a case study lead to be criteria guidelines for local officers in aesthetic planning as follows (1) consider brightness things (2) analyse physical components (3) summarize aesthetic value (4) know problems and trend (5) place target for aesthetic planning and (6)place aesthetic plan. These criteria are under condition that could be change for harmony of local situation.

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง
สาขาวิชา การวางผังเมือง
ปีการศึกษา 2534

ลายมือชื่อนิสิต *Sanpet Nonthapakdi*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *Decha Boonkham*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาพร้อม *Doosadee Thaitakoo*

กิตติกรรมประกาศ

ส่วนหนึ่งของความภาคภูมิใจในชีวิตคือ การได้ทำงานเพื่อประโยชน์ของผืนแผ่นดิน แต่กว่าจะมีโอกาสเช่นนี้ได้ก็ด้วยพระคุณของบิดา มารดา ครู อาจารย์ที่ได้ให้การเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนมาเป็นเวลายาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างช่วงที่ทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้รับความเมตตาจากท่าน อาจารย์ที่ปรึกษา คือรองศาสตราจารย์เดชา บุญค้ำ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดุษฎี ทายตะคุ ที่ได้ให้คำแนะนำทุกสิ่งทุกอย่างถึงที่สุดด้วยแก่นแท้วิญญานของความเป็นครูอย่างแท้จริง จนผู้เขียนเกิดความหยั่งลึกถึงความเป็นจริงตามธรรมชาติในเรื่องความงามด้านผังเมือง

และด้วยการให้ความรู้ให้คำแนะนำของคณาจารย์ทุกท่าน ด้วยความช่วยเหลือ และการสนับสนุนของชาว เมืองนครศรีธรรมราชและชาวเมืองภูเก็ตจำนวนมากซึ่งไม่อาจกล่าวนามในที่นี้ได้ทุกท่าน วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงสำเร็จขึ้นมาได้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่ได้มีส่วนช่วยเหลือในงานทั้งดงาม
ครั้งนี้

สรรร เพชญ์ นนทภักดิ์

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญภาพ	ฅ
สารบัญแผนที่	ฉ
สารบัญตาราง	ฉ
บทที่	
1. บทนำ	1
1.1 ความเป็นมา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
1.3 วิธีศึกษาและขอบเขตการศึกษา	3
1.4 โครงสร้างของวิทยานิพนธ์	7
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
2. แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 สุนทรียภาพในการวางผังเมือง	10
2.2 องค์ประกอบของชุมชนเมือง	19
2.3 ที่ว่าง	26
2.3.1 การกำหนดขอบเขตที่ว่าง	28
2.3.2 ประเภทของที่ว่าง	31
2.3.3 ความรู้สึกที่มีต่อที่ว่าง	37
2.4 ทัศนภาพ	39
2.4.1 องค์ประกอบของทัศนภาพ	42
2.4.2 ความรู้สึกในความงามที่เกิดจากทัศนภาพ	47
2.5 สารูปของเมือง	49

บทที่	สารบัญ	ช หน้า
2.6	วิธีและทฤษฎีในการวางผังทางสุนทรียภาพ.....	54
2.6.1	วิธีการวางผังให้เกิดสภาพแวดล้อมที่สนองตอบ ต่อการรับรู้.....	54
2.6.2	ทฤษฎีในการวางผัง.....	59
2.6.3	ระบบนิเวศของเมือง.....	62
2.7	สรุปแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	64
3.	การศึกษาและสำรวจชุมชน เมืองนครศรีธรรมราชและภูเก็ต.....	69
3.1	การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน.....	70
3.1.1	การศึกษาข้อมูลพื้นฐานระดับภาคใต้.....	70
3.1.2	การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดและชุมชนเมือง นครศรีธรรมราช.....	72
3.1.3	การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดและชุมชนเมืองภูเก็ต.....	80
3.2	การศึกษาและสำรวจชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช.....	89
3.2.1	การศึกษาและสำรวจที่ว่างของชุมชนเมือง.....	89
3.2.2	การศึกษาและสำรวจทัศนภาพของชุมชนเมือง.....	100
3.2.3	การศึกษาสารูปของเมืองนครศรีธรรมราช.....	117
3.2.4	การสัมภาษณ์และสอบถามความคิดเห็น.....	122
3.2.5	สรุปผลการศึกษาและสำรวจชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช.....	128
3.2.6	สรุปคุณค่าทางสุนทรียภาพของเมืองนครศรีธรรมราช.....	134
3.3	การศึกษาและสำรวจชุมชนเมืองภูเก็ต.....	137
3.3.1	การศึกษาและสำรวจที่ว่างของชุมชนเมือง.....	137
3.3.2	การศึกษาและสำรวจทัศนภาพของชุมชนเมือง.....	145
3.3.3	การศึกษาสารูปของภูเก็ต.....	158
3.3.4	การสัมภาษณ์และสอบถามความคิดเห็น.....	163
3.3.5	สรุปผลการศึกษาและสำรวจชุมชนเมืองภูเก็ต.....	169
3.3.6	สรุปคุณค่าทางสุนทรียภาพของเมืองภูเก็ต.....	174

สารบัญ

บทที่	หน้า
4. การวางผังทางสุนทรียภาพเมืองนครศรีธรรมราชและ เมืองภูเก็ต	176
4.1 การวางผังทางสุนทรียภาพเมืองนครศรีธรรมราช	179
4.2 การวางผังทางสุนทรียภาพเมืองภูเก็ต	202
4.3 การสังเคราะห์ผังทางสุนทรียภาพเมืองนครศรีธรรมราชและ เมืองภูเก็ต	223
5. แนวทางและมาตรการในการดำเนินการเพื่อคุณค่าทางสุนทรียภาพ ด้านผังเมือง	237
5.1 แนวความคิดทางกฎหมายที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของเมืองและ วิธีดำเนินการเพื่อสุนทรียภาพของเมืองในประเทศต่าง ๆ	237
5.2 สาระสำคัญของกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าทางสุนทรียภาพ ของเมือง	242
- พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518	242
- กฎหมายว่าด้วยการใช้ประโยชน์ที่ดิน	245
- พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522	246
- กฎหมายภาษีอากรที่เกี่ยวกับเมือง	248
- กฎหมายอื่น ๆ	249
5.3 ข้อเสนอแนะในการดำเนินการเพื่อคุณค่าทางสุนทรียภาพด้าน ผังเมือง	250
5.4 มาตรการปฏิบัติในการควบคุมผังทางสุนทรียภาพ	254
6. บทสรุป	259
ส่วนที่ 1 สรุปผลการศึกษา	260
ส่วนที่ 2 ข้อเสนอแนะในการวางผังเมืองทางสุนทรียภาพ	265
บรรณานุกรม	281

สารบัญ

ภาคผนวก	290
ภาคผนวก ก. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน	291
ภาคผนวก ข. การวิเคราะห์ชุมชนเมืองนครศรีธรรมราชและภูเก็ต	335
ภาคผนวก ค. แนวความคิดทางกฎหมายที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของ เมือง และวิธีการดำเนินการเพื่อสุนทรียภาพของ เมืองในประเทศต่าง ๆ	381
ภาคผนวก ง. ตัวอย่างแบบสอบถามเรื่องเมืองนครศรีธรรมราชและ เมืองภูเก็ต	405
ภาคผนวก จ. ศัพท์านุกรมและนิยามศัพท์ที่เกี่ยวกับการควบคุมผังเมือง	420
ประวัติผู้เขียน	430

ฉ

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1-1	โครงสร้างของวิทยานิพนธ์	7
2-1	การกำหนดขอบเขตที่ว่าง	30
2-2	ประเภทของที่ว่างในเมืองที่สำคัญ	35
2-3	วิวมุมกว้างของเมือง	45
2-4	ตัวปิดล้อม	46
2-5	ถนนและอุปกรณ์ประกอบถนน	46
2-6	องค์ประกอบหลักของสารูปของเมือง	51
2-7	สารูปเมืองบอสตันและเมืองเจอร์ซี	53
2-8	การใช้ทฤษฎีในการวางผังอย่างประสานกัน	61
3-1	แสดงมวรูปร่างที่ปกคลุมที่ว่าง	94
3-2	วิวมุมกว้าง เมืองนครศรีธรรมราช	103
3-3	นครศรีธรรมราช แสดงทิศทางการมอง วิวมุมกว้างจากอาคารสูง	104
3-4	วิวมุมกว้างของเมืองจากอาคารสูง	105
3-5	นครศรีธรรมราช แสดงลักษณะทางทัศนภาพ	110
3-6	แสดงมวรูปร่างที่ปกคลุมที่ว่าง	142
3-7	วิวมุมกว้าง เมืองภูเก็ต	147
3-8	ภูเก็ตแสดงทิศทางการมองวิวมุมกว้างจากอาคารสูง	148
3-9	วิวมุมกว้างของเมืองจากอาคารสูง	149
3-10	ภูเก็ตแสดงลักษณะทางทัศนภาพ	151
4-1	การเสริมสร้างทัศนียภาพของถนนและทางเดินเท้า	197
4-2	การสร้างอุโมงค์ลอดใต้ถนน	213
4-3	การเสริมสร้างทัศนียภาพของภูมิสัญลักษณ์	222

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
ผ-1	ลักษณะสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมซึ่งได้รับการอนุรักษ์ ของเมืองมิวนิค, ชุมชนชายทะเลเมืองฮัมบูร์ก เยอรมัน	387
ผ-2	การปรับปรุงฟื้นฟูเมือง	403
ผ-3	การจัดรูปที่ดิน	404
ผ-4	การใช้พื้นที่ก่อสร้างอาคาร เมื่อ FAR = 4	428

สารบัญแผนที่

แผนที่	หน้า
1.1 นครศรีธรรมราช แสดงพื้นที่ศึกษา.....	5
1.2 ภูเก็ต แสดงพื้นที่ศึกษา.....	6
3.1 นครศรีธรรมราช แสดงระดับพื้นผิวดิน.....	90
3.2 นครศรีธรรมราช แสดงพื้นที่สิ่งก่อสร้าง.....	93
3.3 ที่ว่างสาธารณะ เมืองนครศรีธรรมราช.....	96
3.4 นครศรีธรรมราช แสดงตำแหน่งการมองวิวมุมกว้าง.....	102
3.5 นครศรีธรรมราช แสดงสารูปของเมือง.....	119
3.6 นครศรีธรรมราช แสดงตำแหน่งของเมืองที่มี ทัศนภาพงดงามและมีสารูปชัดเจน.....	133
3.7 ภูเก็ต แสดงระดับพื้นผิวดิน.....	138
3.8 ภูเก็ต แสดงพื้นที่สิ่งก่อสร้าง.....	141
3.9 ที่ว่างสาธารณะ เมืองภูเก็ต.....	144
3.10 ภูเก็ต ทิศทางการมองวิวมุมกว้าง.....	146
3.11 ลำดับความแจ่มชัดในจินตภาพเกาะภูเก็ต.....	159
3.12 ภูเก็ต แสดงสารูปของเมือง.....	161
3.13 ภูเก็ต แสดงตำแหน่งของเมืองที่มี ทัศนภาพงดงามและมีสารูปชัดเจน.....	173
4.1 การรักษาโครงสร้างทางกายภาพของเมืองนครศรีธรรมราช.....	180
4.2 การรักษาขอบเขตของย่านและการแบ่งตัวการจัดวาง ตัวของย่าน.....	180
4.3 การรักษาที่ว่างสาธารณะและการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม (การวางผังสำหรับ พ.ศ. 2535-2544).....	183
4.4 การรักษาที่ว่างสาธารณะและการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม (การวางผัง สำหรับ พ.ศ.2545-2554).....	83

สารบัญแนพื้นที่

ท

แนพื้นที่

หน้า

4.5	นครศรีธรรมราช การวางผังรอยใช้ทฤษฎีพื้นที่อาคาร-ที่ว่าง.....	184
4.6	นครศรีธรรมราช แสดงโครงข่ายถนน.....	189
4.7	นครศรีธรรมราช การเข้าถึงทางทัศนภาพและการเข้าถึงโดยผู้คน.....	190
4.8	นครศรีธรรมราช พื้นที่ควบคุมการให้บริการสาธารณสุข.....	191
4.9	นครศรีธรรมราช การกำหนดโซนเพื่อควบคุมการไร้สอยและเขตพิเศษ.....	193
4.10.	การรักษาลักษณะทางกายภาพ ธรรมชาติแวดล้อมของพื้นที่.....	204
4.11	การจัดระเบียบการใช้ที่ดิน การวางผังสำหรับ พ.ศ.2535-2544.....	204
4.12	การจัดระเบียบการใช้ที่ดิน การวางผังสำหรับ พ.ศ.2535-2554.....	205
4.13	การวางผังเพื่อให้เมืองเหมาะสมต่อการอยู่อาศัยและการต้อนรับนักท่องเที่ยว.....	205
4.14	กฎเกิด การวางผังรอยใช้ทฤษฎีพื้นที่อาคาร-ที่ว่าง.....	206
4.15	กฎเกิด แสดงโครงข่ายถนน.....	210
4.16	กฎเกิด การเข้าถึงทางทัศนภาพ และการเข้าถึงโดยผู้คน.....	211
4.17	กฎเกิด พื้นที่ควบคุมการให้บริการสาธารณสุข.....	212
4.18	กฎเกิด การกำหนดโซนเพื่อควบคุมการไร้สอยและเขตพิเศษ.....	216
4.19	ผังทางสุนทรียภาพว่าด้วยการอนุรักษ์องค์ประกอบ ที่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพของเมืองนครศรีธรรมราช.....	225
4.20	นครศรีธรรมราชผังทางสุนทรียภาพว่าด้วยการใช้ที่ดิน.....	226

สารบัญแผนที่

แผนที่	หน้า
4.21 นครศรีธรรมราช พังททางสุนทรียภาพว่าด้วยความเชื่อมโยงด้าน การคมนาคมและสาธารณสุขโรค.....	228
4.22 พังททางสุนทรียภาพว่าด้วยทัศนภาพและสารูปของเมือง นครศรีธรรมราช.....	229
4.23 พังททางสุนทรียภาพว่าด้วยชีวิตเมืองนครศรีธรรมราช.....	230
4.24 พังททางสุนทรียภาพว่าด้วยการอนุรักษ์องค์ประกอบที่มีคุณค่าทาง สุนทรียภาพของเมืองภูเก็ต.....	231
4.25 ภูเก็ต พังททางสุนทรียภาพว่าด้วยการใช้ที่ดิน.....	232
4.26 ภูเก็ต พังททางสุนทรียภาพว่าด้วยความเชื่อมโยงด้านการ คมนาคมและสาธารณสุขโรค.....	234
4.27 พังททางสุนทรียภาพว่าด้วยทัศนภาพและสารูปของเมืองภูเก็ต.....	235
4.28 พังททางสุนทรียภาพว่าด้วยชีวิตเมืองภูเก็ต.....	236
ผ.1 ลักษณะภูมิประ เทศภาคใต้.....	293
ผ.2 ลักษณะภูมิประ เทศนครศรีธรรมราช.....	307
ผ.3 เขตการปกครองนครศรีธรรมราช.....	315
ผ.4 ลักษณะภูมิประ เทศภูเก็ต.....	322
ผ.5 เขตการปกครองภูเก็ต.....	328

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ผ/1 แสดงจำนวนประชากรของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้.....	295
ผ/2 แสดงผลิตภัณฑ์รวมขั้นต้นภาคใต้	
ปี พ.ศ. 2527-2531.....	299
ผ/3 แสดงรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรจังหวัดต่าง ๆ	
ในภาคใต้.....	300
ผ/4 แสดง ผลิตภัณฑ์รวมขั้นต้นของจังหวัดนครศรีธรรมราช	
ปี พ.ศ. 2527-2531.....	319
ผ/5 แสดงผลิตภัณฑ์รวมขั้นต้นของจังหวัดภูเก็ต	
ปี พ.ศ. 2527-2531.....	322